

SFATURI ȘI ÎNDEMNURI DUHOVNICEȘTI ALE SFÂNTULUI PORFIRIE KAVSOKALIVITUL PENTRU EDUCAȚIA COPIILOR

Pr. prof. dr. Ioan C. TEȘU
Facultatea de Teologie „Dumitru Stăniloae” din Iași

Abstract

Saint Porfirios of Kavsokalivia was a blessed servant of God who received special gifts during his life, as an answer for his ascetical struggle and spiritual life. The study Advise and spiritual counsels of Saint Porfirios of Kavsokalivia concerning children' education underlines some of his most important convictions. Education must start at a very young age and the most important role belongs to the parents, especially to the mother. At the base of education must be the Christian virtues: humbleness, love and faith. One should pay close attention to the prayer, which is the dialog between the individual and his Creator. The profound religious life of the parents has the most important significance in the art of mastering children education.

Keywords: Saint Porfirios of Kavsokalivia, religious education, children, family, spiritual life.

Introducere

Sfântul Porfirie Kavsokalivitul (1906-1991) este una dintre personalitățile duhovnicești binecuvântate de Dumnezeu cu numeroase harisme, o floare ce a răsărit pe pământul luminat de razele Duhului Sfânt al Greciei contemporane și al „Grădinii Maicii Domnului”.

Ucenicii săi – clerici și mireni care l-au cunoscut în Sfântul Munte sau la Paraclisul Sfântului Gherasim al Policlinicii din Atena –, au sesizat numeroasele sale daruri suprafirești, între care discernământul și cardiognosia, darul vindecărilor minunate, al înaintevederii, al străvederii și al profeției. Acestea și numeroase altele au izvorât din iubirea sa față de Părintele Ceresc și față de semenii lui ce trăiau în vremuri tot mai tulburi și frământate. A fost

canonizat de Patriarhia Ecumenică, în 2013, având ca zi de prăznuire data de 2 decembrie.

Sfântul Porfirie a iubit și prețuit în fiecare om chipul lui Dumnezeu, un chip adeseori pervertit și întunecat de păcate grele și de patimi înrobitoare. În familie sau trăind în singurătate, tineri sau bătrâni, sănătoși, dar mai ales suferinzi, iubitori de viață creștină îmbunătățită ori păcătoși și convalescenți fizic sau moral, tuturor le-a fost călăuză sfântă pe drumul redobândirii sănătății spirituale, doctor trupesc și sufletesc.

De altfel, cunoscătorii credinței și ai spiritualității creștine care s-au format, s-au hrănit și s-au adăpat din prezența providențială și din cuvintele de Dumnezeu inspirate ale marilor Părinți duhovnicești, din trecut sau contemporani, sunt marcați de cunoașterea profundă pe care au avut-o aceștia asupra problemelor lumii și ale sufletului uman, ale familiei creștine și ale provocărilor la adresa acesteia. Ascultând îndemnurile și sfaturile unor asemenea „oameni cerești”, conștientizăm faptul că, trăind fie în obști monahale, fie în reclusiune, ei au o adâncă înțelegere a realităților concrete. În prezența lor sfântă și înduhovnicitoare, avem sentimentul că viața noastră, cu suișurile și povârnișurile ei, constituie, pentru aceștia, o istorie deja cunoscută, iar sufletul nostru o carte deschisă, în care ei citesc cu deosebită ușurință și exactitate, prin harul lui Dumnezeu, revărsat în inima lor, în mod covârșitor.

Dintr-o astfel de cunoaștere lăuntrică, ființială, în rațiunile, adâncimile și profunzimile tuturor celor ce există, au izvorât cuvintele lor, „cu putere multă”, adevărate radiografii spirituale, menite să-i redescopere omului vocația și sensul autentic al vieții sale, calea cea bună de urmat, spre fericire netrecătoare.

Ne propunem, în paginile ce urmează, să punem în lumină duhovnicească unele din cuvintele Sfântului Porfirie, privind educația copiilor, cu speranța că ar putea avea un real folos sufletesc, pentru părinți și copii, pedagogi, învățători și profesori, preoți și credincioși.

1. Sfințenia părinților – principiul fundamental al educației creștine

Sfântul Porfirie a arătat o înaltă prețuire și preocupare față de familie, având convingerea că în sânul acesteia, sub ocrotirea

părinților și în relație cu toți ceilalți membri ai ei, se formează primele deprinderi ale omului, temperamentul, caracterul și personalitatea acestuia.

După cum remarca un ucenic al său, „Părintele Porfirie îndrăgea familia, socotind-o una dintre cele mai însemnate forme ale existenței umane. Era încredințat că nucleul personalității umane se clădește – bine sau rău – în sânul familiei. De aceea, toată viața a păstorit și a sfătuit nenumărate familii cu multă dragoste. Era interesat îndeosebi de relațiile personale profunde stabilite în sânul familiei, între cei doi soți. Credea în rolul deosebit pe care îl avea „dialogul interior” între cei doi părinți, în tandrețea relațiilor și în exprimarea sensibilității dintre soți.

De asemenea, acorda o mare atenție cazurilor unor copii „rătăciți”, cum îi numea în chip grăitor. Era vorba despre copii cu diverse probleme psihologice, care erau rezultatul unei atmosfere familiale tensionate din pricina relațiilor agresive dintre părinți. Vorbea despre „copii rătăciți”, dar și de „părinți rătăciți”. Spunea că problemele copiilor apar chiar din faza de sarcină, perioadă în care mama copilului nu a avut grijă să trăiască liniștit, cu sufletul împăcat și în rugăciune. Părintele obișnuia să spună: „Mama începe să își educe copilul chiar din clipa în care se află în pântecele ei, prin trăirile sale sufletești (pedagogie prenatală de îmbunătățire)”¹.

Cu darul cunoașterii lăuntrice, de care s-a învrednicit ca răsplată din partea Milostivului Dumnezeu pentru intensele și îndelungatele sale nevoițe ascetice, Sfântul Porfirie a identificat adevăratele probleme de natură spirituală, ale lumii și ale omului contemporan, arătând, în același timp, și mijloacele cele mai potrivite de vindecare a acestor răni tainice.

Boala generală și cea mai gravă nu este cea fizică, ci suferința, neputința și robia duhovnicească a unei lumi atrase și împleticite tot mai mult în capcanele și mrejele plăcerilor și ale păcatelor, ale confortului și ale indiferenței religioase. O lume care, slujind tot mai mult patimilor, se îndepărtează de Creatorul și Izvorul ei. Și, ca urmare a acestei îndepărtări de El și a răcirii credinței, sufletul omului devine tot mai neliniștit și frământat, scindat și divizat de mulțimea ispitelor și a căderilor sale. Dacă prin credință facul-

¹ Gheorghios S. Kroustalakis, *Bătrânul Porfirie, părinte duhovnicesc și pedagog*, traducere din limba greacă de Cristina Băcanu, Editura Bunavestire, Bacău, 1999, pp. 117-118.

tățile lui erau unificate și ancorate în Dumnezeu, prin lipsa sa de preocupare în plan moral și prin adversitatea sa față de lucrarea ostenitoare a virtuților creștine, între om și Dumnezeu, între el și lume, lucruri și oameni, între trupul și sufletul său, s-a produs o „schizofrenie”, o ruptură greu de vindecat. Păcatele tot mai numeroase și mai grele îl aruncă într-o viețuire paranormală, la limita ființării sale biologice și în zonele abisale și tenebroase ale existenței sale. Și aceasta pentru că, oricât de greu îi vine omului zilelor noastre să creadă, el nu a fost creat pentru înfruptarea paroxistică din plăcerile păcatelor, ci spre lucrarea virtuților; nu spre împătımire față de obiecte și persoane, ci spre despățimire de toate acestea și chiar și de amintirea lor; spre nepățimire (*apatheia*) și îndumnezeire (*theosis*). Condiția sa firească, starea de sănătate originală, o constituie virtutea și nu păcatul, împlinirea binelui și nu săvârșirea răului. Din acest motiv, lupta creștinului împotriva păcatelor este lupta acestuia pentru redescoperirea demnității sale, iar fiecare biruință a sa este o nouă treaptă și etapă, pe care o parcurge, spre dobândirea stării de vindecare integrală, spre asemănarea cu Părintele Ceresc și spre unirea cu El, pe calea faptelor bune și a virtuților creștine.

Împreună cu toți Părinții duhovnicești, luminați și inspirați de Dumnezeu, cu care a conglăsuț, Sfântul Porfirie observa, cu mâhnire, cum „duhul lumesc” atrage și pune stăpânire pe oamenii de astăzi. El constată că, în esența ei, însăși concepția societății noastre este una greșită, îndepărtându-l pe om de Dumnezeu. O concepție care încurajează și instigă la păcate și patimi și care ironizează și face din virtuți prilej de ironie și umilință.

Sub aparența libertății, acest stil de viață ce îl alungă pe Însuși Dumnezeu din lumea și creația Sa duce, însă, la „samovolnicie” și ateism. Corectarea acestei mentalități eronate nu o reprezintă, pentru el, permisivitatea și concesiile morale, ci păstrarea și apărarea valorilor și a virtuților creștine, nu adaptarea la această mentalitate laxă, ci încercarea de îmbunătățire morală, de înălțare a ființei umane la adevărata ei vocație și demnitate, aceea de a se asemana, prin har și lucrare, Părintelui Ceresc².

² *Ne vorbește Părintele Porfirie*, traducere din limba greacă de Ieromonah Evloghie Munteanu, Editura Cartea Ortodoxă, Editura Egumenița, Galați, f.a., pp. 347-348.

Deși este zguduită din temelii, familia reprezintă, încă, leagănul vieții, bastionul ultim și rețuta cea mai importantă, împotriva căreia s-a pornit asaltul furibund. De aceea, și parcă mai mult decât oricând, lumea de astăzi are nevoie de modele de familii exemplare, de părinți responsabili și devotați, de copii ascultători și educați, de familii cu viață sfântă. Oricât de puține ar fi acestea și oricât de încercate ar fi ele vor oferi omului un model și un reper, îi vor crea și întări convingerea în importanța și frumusețea acestei forme de viață și în rolul ei în realizarea sau împlinirea umană.

Constatând, pe fondul înmulțirii preocupărilor și a grijilor soților, împuținarea, până la absență, a comunicării dintre ei, cu adânci efecte asupra dezvoltării și educației copiilor, Sfântul Porfirie îi socotea pe acești copii, vitregiți de afecțiunea părinților, adevărați orfani, chiar dacă trăiesc sub același acoperiș cu ei. Dacă nevoia umană cea mai importantă este nevoia de iubire, sentimentul de a fi câștigat un loc aparte în sufletul celor cărora le-am oferit un loc privilegiat în inima noastră, atunci când este vorba de copii, această trebuință sufletească este și mai acută. Privarea lor de dragoste și grija părintească, sub pretextul unei vieți prea solicitante și a unei agende mult prea încărcate pentru a mai găsi resurse și pentru familie, este una dintre loviturile cele mai grele la adresa acestora. Părinții de astăzi, aflați într-o cursă infernală de a acumula bunuri, spre a crea confort, petrec tot mai mult timp departe unul de celălalt și de copiii lor. Obosiți și stresați, aleargă să obțină și să ofere cele necesare traiului biologic, într-o cursă ascendentă și o comparație socială păgubitoare, ignorând nevoia esențială a „casnicilor” lor, de iubire, căldură și sprijin. Chiar și în familie, alături de părinți, considera Sfântul Porfirie, copiii rămân tot orfani, singuri și triști. „Mergeți, mări, spunea el, la un orfelinat să-i vedeți pe bieții copilași orfani cum sunt ca niște mieuți ce și-au pierdut mama, cum caută la fiecare vizitator un pic de iubire, cum se agață de el și nu-l mai lasă să plece! Mergeți să vedeți cât de însetați sunt după iubire! Și credeți că acei copii care au părinți, dar nu primesc dragostea lor, diferă prea mult de primii? Și aceștia tot orfani sunt!”³.

³ *Părintele Porfirie. Antologie de sfaturi și îndemnuri*, traducere din limba greacă de Drd. Sorina Munteanu, Editura Bunavestire, Bacău, f.a., p. 283.

Cu discernământul său spiritual, Sfântul Porfirie considera că „în familie se află o mare parte a răspunderii pentru starea duhovnicească a omului”⁴. Aici se pun bazele comportamentului omului de mai târziu, pentru că mediul și atmosfera în care crește și se formează acesta, din fragedă pruncie, se grevează adânc în sufletul și în viața sa. Dacă a dobândit, în familie, deprinderi morale înalte, acestea se vor dezvolta pe parcursul întregii sale vieți, după cum, în mod contrar, ceea ce au stricat părinții, prin indiferența și nepăsarea lor, se vindecă foarte greu, prin eforturi intense, cu ajutorul educatorilor, preoților, al exemplelor și al modelelor formatoare și edificatoare.

Părinții constituie, pentru copiii lor, primele și principalele modele de viață. Sfântul Porfirie spunea că „purtările copiilor sunt legate nemijlocit de starea părinților. Când copiii sunt răniți de faptul că părinții se poartă rău unul cu altul, își pierd puterile și pornirea de a lucra spre a spori. Se plămădesc rău, iar casa sufletului lor se primejduiește să se prăbușească clipă de clipă”⁵.

Stilul de viață din familia de proveniență are puterea de a influența comportamentul copiilor, în mod esențial, și de aceea el arăta că „ceea ce-i mântuiește și-i înrâurește spre bine pe copii este viața din casă a părinților. Părinții trebuie să se dăruiască lui Dumnezeu. Lângă copii trebuie să devină sfinți prin blândețe, prin răbdare, prin iubire. Să pună în fiecare zi un nou început al buneii rânduiei, o nouă însuflețire, înflăcărare și iubire pentru copii. Iar bucuria ce le va veni și sfințenia care îi va cerceta vor revărsa har asupra copiilor”⁶.

Tensiunile, neînțelegerile și certurile dintre părinți marchează pe viață trăirile copiilor care, „plămădindu-se rău”, își pierd încrederea și pornirea de a lucra spre a spori duhovnicește⁷, iar casa sufletului lor se află permanent în primejdia de a se prăbuși, din cauza opiniilor contradictorii și a comportamentelor diferite ale părinților. Fiind întrebat, odată, despre disensiunile dintre părinți, Sfântul Porfirie a lăsat o adevărată apoftegmă, spunând:

⁴ *Ne vorbește Părintele Porfirie...*, p. 337.

⁵ *Ibidem*, p. 327.

⁶ *Ibidem*, p. 324.

⁷ *Ibidem*, p. 325.

„Copiii voștri nu trebuie să vă audă niciodată certându-vă sau ridicând tonul unul la celălalt.

– Dar se poate asta, Părinte?

– Sigur că se poate. Repet: Niciodată!”⁸.

În opera de educație, considera el, ceea ce îi ajută pe copii nu sunt „nici sfaturile, nici autoritatea, nici asprimea”⁹, ci efortul comun al părinților către o viață duhovnicească înaltă, lupta lor împotriva răului, rugăciunea stăruitoare și viața lor sfântă¹⁰. La acestea se ajunge prin armonie și respect, înțelegere și iubire, dragostea fiind considerată a fi „unirea într-un suflet, buna înțelegere dintre părinți”¹¹ și aceasta este „tot ceea ce trebuie pentru copii”¹².

Sfântul Porfirie a insistat permanent asupra rolului fundamental al părinților în buna educație a copiilor. Regula de aur sau principiul fundamental repetat de el era „să fii bun, să fii sfânt, ca să însuflă, să iradiezi”¹³.

Exemplul părinților este capital. Calea sau metoda cea mai bună de a-i educa, așa cum învăța Sfântul Părinte, o constituie sfințenia lor. „Într-un singur fel putem să nu avem probleme cu copiii noștri, spunea el, și anume prin sfințenie! Deveniți toți sfinți și nu veți mai avea nici o problemă cu copiii voștri... Acest lucru îl veți izbândi lesne în momentul în care va veni harul cel dumnezeiesc. Dar cum vine harul cel dumnezeiesc? Vine când ne smerim și ne rugăm. Iar rugăciunea trebuie să fie fierbinte și curată, căci dacă ne rugăm cu credință și răbdare, nu se poate să nu primim răspuns”¹⁴. Sau, și mai scurt, „sfințenia părinților îi va mântui pe copii”¹⁵.

Deși responsabilitatea educării aparține ambilor părinți, mama are un rol special. Odată cu zămislirea copilului și purtarea lui în pântece, între mamă și prunc se creează o legătură deosebită și diferită de cea dintre copil și tată. În plus, prin sensibilitatea ei, în întreaga viață, mama are o relație aparte cu copiii săi, ca unii

⁸ Părintele Porfirie. *Antologie...*, p. 290.

⁹ *Ne vorbește Părintele Porfirie...*, p. 324.

¹⁰ *Ibidem.*

¹¹ *Ibidem.*

¹² *Ibidem.*

¹³ Părintele Porfirie. *Antologie...*, p. 337.

¹⁴ Gheorghios S. Kroustalakis, *op. cit.*, p. 120.

¹⁵ Părintele Porfirie. *Antologie...*, p. 303.

ce sunt „trup din trupul său”. Relația aceasta privilegiată, dar și responsabilitatea sporită a ei se manifestă și în actul educației. Cu deosebită dragoste și discernământ, ca un adevărat „pedagog și trăitor al vieții în Hristos, izvor de smerenie și iubire, părinte duhovnicesc și înnoitor multor suflete”¹⁶, Sfântul Porfirie a dat mamei sfaturi practice și eficiente. În sinteză, acestea vizează viața lor duhovnicească, de jertfă pe altarul familiei, de rugăciune pentru copiii lor și de sfințenie. Rolul mamei nu se limitează la cuvinte sau sfaturi, care ating doar urechile copiilor, ci trebuie să se manifeste prin rugăciune stăruitoare și viață sfântă. „Nu fă presiuni asupra copiilor!, spunea Părintele. Ce ai de spus, spune prin rugăciune. Copiii nu ascultă decât când vine harul, care îi luminează să ne asculte. Când vrei să le spui ceva copiilor, mergi la Maica Domnului și las-o pe ea să lucreze. Rugăciunea ta îi va mângâia duhovnicește pe copii și-i va înmuia”¹⁷.

Pentru frumusețea și profunzimea lui, cităm, în continuare, un asemenea îndemn al său, către mame: „Nu-l poți convinge cu sfaturi, nici să-l constrângi prin amenințări, fiindcă va face taman pe dos. Poate să se facă și mai rău, poate să rămână așa, dar poate să și scape. Și, ca să scape, trebuie ca mama lui să se sfințească. Are nevoie, pentru a se izbăvi, de un om sfânt lângă el, care să-i arate multă dragoste, care să nu-i țină predici, nici să-l înspăimânte, ci să ducă o viață sfântă. Și copilul, văzându-l, va vrea să fie ca el. Mai presus de toate, are nevoie de un om care să se roage mult. Rugăciunea face minuni. Mama nu trebuie să se limiteze la mângâierea fizică a copilului ei, ci să ajungă la *mângâierea duhovnicească a rugăciunii*. Când îl mângâie fără să se roage, copilul întinde mâinile și-și respinge mama. Când, însă, fără să-l mângâie fizic, mama se roagă fierbinte pentru el, atunci copilul va simți în sufletul lui o mângâiere duhovnicească inexplicabilă, care-l va atrage spre mama sa. Mama, în rugăciunea ei, trebuie să strălucească asemenea unei făclii. Să se roage în tăcere, cu mâinile întinse spre Hristos, pentru ca El să-i îmbrățișeze, tainic, copilul”¹⁸.

¹⁶ Prolog al Preasfințitului Episcop de Neofit și Batska, Irineu Bulovici, în Ioannis Marousiotis, *Părintele Porfirie mi-a spus...*, vol. I, traducere de Cristian Spătăreanu, Editura Egumenița, Galați, 2014, p. 5.

¹⁷ *Părintele Porfirie. Antologie...*, p. 295.

¹⁸ *Ibidem*, pp. 291-292.

2. Educația copiilor – sensul vieții părinților

O familie clădită pe asemenea valori morale și virtuți creștine este un loc binecuvântat, o oază de liniște și împlinire, un rai în miniatură, prezent încă din lumea și viața aceasta, ca o pregustare a fericirii ce „va să vină”. Și pentru astfel de soți și părinți copiii reprezintă adevărate daruri cerești, spre împlinire și mântuire.

Sfântul Porfirie Kavsokalivitul ne-a lăsat numeroase cuvinte duhovnicești, în care îi învață pe părinți cum să se pregătească și cum să primească venirea copiilor pe lume, cum să îi crească și să îi educe. Astfel, găsim între îndemnurile sale cuvinte de prețuire față de viitoarea mamă și de responsabilizare a ei asupra darului nașterii de prunci, prin care părinții se aseamănă lui Dumnezeu, Cel ce a creat lumea, din infinita Sa iubire. Dacă Dumnezeu le-a adus pe toate de la neființă la ființă, în calitatea Sa de Creator principal, părinții care dau naștere la copii sunt creatori secundari, continuând și ducând mai departe opera Lui de creare a lui, ce perpetuează viața primită în dar.

Referindu-se la momentul în care trebuie să înceapă educația copiilor, Sfântul Porfirie considera că acesta îl constituie însăși clipa zămislirii lor: „Educația copiilor începe din ceasul zămislirii lor. Embrionul aude și simte în pântecelul maicii lui. Da, aude și vede cu ochii mamei. Percepe mișcările și simțămintele ei, deși mintea lui încă nu s-a dezvoltat. Se întunecă chipul mamei, se întunecă și el. Se enervează mama, se enervează și el. Tot ceea ce simte mama – tristețe, durere, teamă, neliniște – trăiește și el. Dacă mama nu dorește embrionul, dacă nu-l iubește, el simte și se rănește sufletul lui, iar aceste răni îl însoțesc toată viața. La fel se întâmplă cu simțămintele sfinte ale mamei: când are bucurie, pace, iubire pentru embrion, le transmite tainic și acestuia, precum se întâmplă cu copiii născuți”¹⁹.

Având în vedere situația specială în care se află viitoarea mamă și efectul stării ei generale asupra viitorului copil, Sfântul Porfirie recomanda ca, în perioada sarcinii, aceasta să aibă un program mai intens de rugăciune, să citească psalmi și să cânte tropare, să mângâie pântecelul, care adăpostește, ca o iesle, copilul, și să „trăiască

¹⁹ *Ibidem*, p. 323.

o viață sfântă”²⁰. Intensificarea vieții duhovnicești a familiei și a mamei se datorează, în primul rând, faptului că, în timpul sarcinii, ea are o legătură specială cu Dumnezeu, fără al Cărui ajutor nimic nu s-ar împlini și nu ar putea fi dus la bun sfârșit, inclusiv sarcina. Fără asistența lui Dumnezeu, omul nu ar putea face nimic pentru viitorul copil, pentru că „Domnul, Cel ce a îngăduit zămisirea, poate face totul. Există, oare, minune mai mare ca zămisirea și nașterea unei ființe umane? De aceea, spre El să ne îndreptăm și Lui Îi cerem prin rugăciuni fierbinți să poarte de grijă trupului și sufletului copilășului ce încă se află în pântecul mamei sale. Iar Domnul, prin harul Duhului Sfânt, Se va îngriji și de trupul și de sufletul nenăscutului”²¹.

Dragostea Sfântului Porfirie și prețuirea sa înaltă față de viitoarele mame se oglindește și în două situații concrete, consemnate de uceniciei săi.

Odată, i-a spus unui medic pediatru din Policlinica în care slujea:

„ – Să le spui mamelor să simtă în inima lor câtă cinste le-a dat Dumnezeu că le-a învrednicit să devină mame. Să-i vorbească pruncului nenăscut și să-l mângâie, fiindcă embrionul va simți, tainic, această mângâiere. Să se roage pentru el cu multă dragoste, căci embrionul simte, ca și copilul nou-născut, lipsa dragostei mamei, nervii ei, furia și dezgustul, iar toate acestea îi pot crea traume ce-l vor însoți întreaga viață. Dacă mama are simțăminte sfinte și duce o viață sfântă, în rugăciune, atunci îl sfințește și pe copil, încă din momentul zămisirii. Aceleași lucruri sunt valabile și pentru tătici”²².

Iar altădată, l-a sfătuit pe medic să îi consulte pe copii în modul următor:

„– Fii atent la mine. În clipa în care consulți un copilăș, să te rogi lăuntric, spunând: «Doamne, Iisuse Hristoase, miluiește-l pe robul Tău!».

(Spunând aceasta, Părintele respiră adânc, deschizându-și brațele).

²⁰ *Ibidem*.

²¹ *Părintele Porfirie. Antologie...*, pp. 323-324.

²² *Ibidem*, p. 286.

Iată, astfel, cu inima deschisă, te vei ruga pentru fiecare copil. E un sufletel pe care Dumnezeu l-a trimis în mâinile tale. Iar în timp ce-ți pui mâna pe căpușorul lor, să te rogi fierbinte lăuntric, iar harul lui Dumnezeu va atinge sufletelul copilului.

Toate acestea sunt taine. Ceilalți n-ar înțelege nimic din ele.

Îi vei da copilului medicamente conform științei tale, dar, în cele din urmă, copilul va fi tămăduit de Hristos, Căruia vă veți ruga și tu, și părinții săi. Crezi ce-ți spun?"²³.

Educația copiilor este un proces amplu și durează atât întreaga viață a acestora, cât și întreaga viață a părinților, care sunt responsabili înaintea lui Dumnezeu pentru copiii lor, sau, cum spunea Sfântul Părinte: „Educația copilului trebuie să înceapă de la zămislirea lui în pântec, să continue pe toată perioada sarcinii și să sporească încontinuu, din ziua nașterii până la maturitatea deplină a copilului”²⁴.

În deplin consens cu noțiunile de psihopedagogie contemporană, Sfântul Porfirie recomanda ca educația copiilor să se realizeze începând de la cea mai fragedă vârstă, de timpuriu. Motivul îl constituie faptul că, atunci când copilul este mic, sufletul său este ca „aluatul”, iar acesta „cu cât e mai moale, cu atât se modelează mai ușor. Copilul, cu cât este mai mic, cu atât e mai ușor modelabil și educabil”²⁵.

Grija esențială a părinților trebuie să fie aceea de a oferi copiilor nu bunuri materiale, pentru confortul în această viață, ci cunoștințe, convingeri și credințe care să îi conducă spre dobândirea mântuirii. Cei care s-au limitat doar la a le oferi cele necesare traiului lumesc, fără a „mișca un deget” pentru educarea elementară a copiilor lor²⁶, se aseamănă lui Iuda, care, atras fiind de mirajul celor treizeci de arginți, nu s-a gândit la Împărăția Cerurilor, ci l-a vândut pe Domnul²⁷. Astfel de părinți „leneși, neisprăviți și infractori”²⁸, la ceasul morții lor își vor pierde toate averile, care

²³ Agapie Monahul, *Flacăra dumnezeiască pe care a aprins-o în inima mea Părintele Porfirie*, traducere din limba greacă de Cristina Băcanu, Editura Bunavestire, Bacău, 2000, pp. 103-104.

²⁴ *Părintele Porfirie. Antologie...*, p. 323.

²⁵ *Ibidem*, p. 322.

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ *Ibidem*, p. 323.

²⁸ *Ibidem*, p. 322.

nu îi vor însoți în mormânt, dar vor realiza că și-au pierdut, pentru veșnicie, și copiii, pentru că nu le-au oferit o educație care să îi ajute, și pe unii și pe alții, să se întâlnească în fericirea lumii viitoare. Împreună vor cunoaște osânda și suferința veșnică a iadului, chinul cel mai mare fiind acela de trăi în ură și teamă, nu în dragoste și comuniune²⁹.

Un principiu important cu privire la educație, asupra căruia insistă Sfântul Porfirie, este acela că ea trebuie să se facă prin deplina respectare a libertății și a abilităților sau trăsăturilor de personalitate ale copiilor, în funcție de interesul lor nativ. Secretul reușitei ei nu constă în constrângerea copiilor, și de aceea părinții nu trebuie să fie niște „polițiști neînduplecați”³⁰. Părinții radiază ceea ce trăiesc. Dacă Hristos este prezent în viața lor, atunci El va fi împărtășit și copiilor, iar dacă acest lucru se va face la o vârstă fragedă, „nu va mai fi nevoie de multă osteneală atunci când vor crește”³¹, viața duhovnicească devenind, pentru ei, o înaltă deprindere și o obișnuință firească. Ținând cont de acest adevăr, Sfântul Porfirie sfătuia să nu-i certăm pe copii, ci să-i sfătuim³². În

²⁹ „Dacă ei și-au pus viața în slujba extinderii afacerilor și a înmulțirii banilor și averilor, făcându-se magnați și bogătași, dar n-au mișcat nici un deget pentru educarea elementară a copiilor lor, arată Sfântul Porfirie, atunci înseamnă nu numai că nu le-au oferit nimic acestora, dar s-au mai și luptat și ostenit să-i facă niște leneși, neisprăviți și infractori! Și știți de ce? Pentru că banul, când intră pe mâna unor oameni decăzuți, face rău atât celor care îl au, cât și celor care sunt lipsiți de el. Fiindcă primii – cei care-l au – profită de ultimii – cei care nu-l au – după bunul lor plac. N-ați auzit zicala: «Banul pervertește conștiințele!» Eu nu știu vreo alta care să descrie mai corect rolul banului în cumpărarea conștiințelor. Nu întindeți coarda! Nu tot pentru bani L-a trădat Iuda pe Domnul? Pentru treizeci de arginți! Nu e, oare, acest exemplu de ajuns ca să vă convingeți de puterea distrugătoare a banului folosit de oamenii ce nu-L au pe Dumnezeu înlăuntrul lor? Și aceia care nu se ocupă de educarea creștinească a copiilor lor credeți că sunt altceva decât Iuda? Vai de ei! Că adună comori aici, pe pământ, și nu le pasă de Împărăția Cerurilor! Și nici nu se vor bucura de cele ce adună aici, nici nu își vor păstra copiii înrăiți. Știți de ce? Fiindcă părinții înșiși s-au îmbolnăvit de boala cea incurabilă a iubirii de arginți. Și cu ea în brațe vor muri, rămânând indiferenți la toate darurile pe care le-a oferit lor Domnul. Vor muri fără să se fi putut bucura vreodată de ele. Neputincioși cum sunt, nu-și vor putea păstra copiii lângă ei. Căci e mai greu să păstrezi un bun decât să-l dobândești”. Cf. *Ibidem*, pp. 322-323.

³⁰ *Ibidem*, p. 288.

³¹ *Ne vorbește Părintele Porfirie...*, p. 337.

³² *Părintele Porfirie. Antologie...*, p. 325.

mod deosebit, această îndrumare trebuie să fie făcută până când copiii ajung la vârsta de cel puțin unsprezece ani³³, vârstă la care ei încep să aibă discernământ și responsabilitate deplină.

În același cult al libertății dublate de responsabilitate, în care trebuie efectuată educația copiilor, Sfântul Porfirie recomanda, și de această dată în consens cu cele mai moderne principii pedagogice, ca părinții să nu îi copleșească pe copii, printr-o grijă exagerată, ci să îi ajute ca, prin înfruntarea și depășirea unor greutăți, adaptate vârstei lor, să dobândească rezistență morală și să se maturizeze. Grijă exagerată este vătămătoare, atât pentru copii, care vor rămâne imaturi, fragili și moleșiți³⁴ și nu vor răzbate în viață, cât și pentru părinții de care vor depinde permanent. „Atunci va înainta, spune Sfântul Părinte, când îl vei lăsa liber”³⁵.

Copiii trebuie educați în cultul virtuților creștine. În mod deosebit, Sfântul Porfirie insistă asupra eforturilor părinților de a sădi în sufletul lor modestia sau smerenia, care este „medicamentul și marele secret pentru creșterea copiilor”³⁶. Ei nu trebuie lăudați în mod exagerat, nici chiar pentru rezultatele cele mai bune, ci sfătuiți să se roage lui Dumnezeu înainte de orice lucrare a lor, iar apoi să mulțumească pentru ajutorul primit. Mai degrabă ei trebuie „îmbărbătați” prin cuvinte de felul: «Copilul meu, Dumnezeu ți-a dat darurile pe care le ai. Roagă-te să-ți dea Dumnezeu harul Său». Aceasta este totul. Să învețe copiii să ceară ajutorul lui Dumnezeu pentru orice lucru”³⁷.

Laudele exagerate au un efect negativ, făcându-i pe copii inadptabili, egoiști și neputincioși, aspri și nemiloși, trăind într-o continuă minciună, fără respect de Dumnezeu și de religie³⁸ și, în cele din urmă, se nenorocesc³⁹. Pentru toate acestea, primii răspunzători sunt părinții, învățătorii și profesorii⁴⁰, care, în loc să cultive virtuțile creștine, au dezvoltat în ei aroganța și mândria.

³³ *Ibidem.*

³⁴ *Ibidem*, p. 328.

³⁵ *Ibidem*, p. 330.

³⁶ *Ibidem*, p. 341.

³⁷ *Ibidem*, p. 342.

³⁸ *Ibidem.*

³⁹ *Ibidem.*

⁴⁰ *Ibidem.*

Ca unul care a fost luminat de Duhul Sfânt și a trăit viața în „abis” de smerenie, sfântul athonit consideră că astfel de copii, la care părinții au alimentat și le-au „umflat” super-eul, sunt luați în stăpânire de cel potrivnic și se îndepărtează de toate lucrurile de preț ale vieții, aceasta devenind un labirint în care se rătăcesc și se pierd pe ei înșiși. Din cauza acestei vulnerabilități, a lipsei de discernământ a copiilor, părinții trebuie să urmărească să îi crească în smerenie, care este „sănătatea vieții”⁴¹.

Dintre toate metodele, principiile și strategiile de educație ce trebuie folosite în vederea obținerii unor roade binecuvântate, spre bucuria părinților, împlinirea copiilor și mântuirea „casei” lor, Sfântul Porfirie așază în centru rugăciunea părinților și, în mod deosebit, a mamei. Principiul general și fundamental recomandat este „iubirea în rugăciune”⁴², adică puține cuvinte, dar multă rugăciune. Iată sfatul său: „Ascultă-mă: Să te rogi și apoi să vorbești. Așa să faci copiilor tăi. Dacă le dai neconținut sfaturi, o să devii plictisitoare și, când vor crește, vor simți un fel de apăsare. Să preferi, deci, rugăciunea. Să le vorbești prin rugăciune. Să le spui pe toate lui Dumnezeu, iar Dumnezeu le va pune înlăuntrul lor. Adică, nu trebuie să-i sfătuiești pe copiii tăi așa, cu glas tare, pe care să-l audă urechile lor. Poți s-o faci și pe asta, dar înainte de toate trebuie să-I vorbești despre copiii tăi lui Dumnezeu. (...) Acesta este lucrul desăvârșit. Mama să-I vorbească lui Dumnezeu, iar Dumnezeu să-i vorbească copilului... Dacă nu se face asta, atunci spui, spui, spui... totul «în ureche»; la sfârșit, devine un soi de asuprire. Și, când copilul crește, începe să se împotrivescă, adică să se răzbuie într-un fel pe mama și pe tata, care l-au asuprit. În vreme ce unul este lucrul desăvârșit: să grăiască iubirea cea în Hristos și sfințenia tatălui și a mamei. Iradierea sfințeniei și nu cea a omeneștii strădanii îi face bine pe copii”⁴³.

Cu o duioșie și delicatețe deosebită, Sfântul Porfirie îndemna mamele să nu se limiteze la a-și mângâia trupește copiii, ci să îi aline cu „mângâierea rugăciunii”⁴⁴.

⁴¹ *Ibidem*, p. 347.

⁴² *Ne vorbește Părintele Porfirie...*, p. 334.

⁴³ *Ibidem*, p. 335.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 320.

Chiar și atunci când copiii nu mai ascultă de părinți, Sfântul Porfirie îi îndeamnă pe cei care i-au adus pe lume să nu își piardă încrederea în întoarcerea și îndreptarea lor. Dacă nu mai pot vorbi cu copilul lor despre credință și despre Dumnezeu, să caute să vorbească despre toate aceste probleme și necazuri cu Dumnezeu, prin rugăciune. Rugăciunea mamei are puterea să spargă cerurile și să Îl înduplece pe Dumnezeu, fiind o rugăciune din adâncul sufletului și altruistă, pentru alții – copiii și binele lor –, nu atât pentru ea și confortul personal. „Toate câte ai vrea să-i spui lui (copilului, *n.n.*) – și el te-ar respinge din cauza caracterului lui – să-I spui lui Dumnezeu. Îngenunchează înaintea Domnului și, prin harul Său, cuvintele tale vor ajunge în sufletul copilului”⁴⁵.

Prin rugăciune, părinții, și în mod deosebit mama, încredințează copilul lui Dumnezeu, Care, pentru lacrimile ei, îl va supraviețui, ocroti și călăuzi⁴⁶.

Atunci când copiii greșesc, responsabilitatea aparține atât lor, cât și părinților, pentru că nu le-au oferit educația necesară. „Părinții sunt vinovați pentru problemele copiilor. Cauzele tuturor problemelor copiilor sunt părinții. Ei trebuie să se sfințească mai întâi, iar apoi se vor sfinți și copiii. Și-atunci, nu vor mai exista probleme”⁴⁷.

Tot astfel, unor părinți mâhniți de comportamentul necuvenit al copilului lor le-a spus: „Voi purtați întreaga răspundere pentru starea lui. Din pricina relațiilor proaste dintre voi, chiar din vremea când se afla în pântecul maicii sale i-ați provocat toate aceste traume psihice și toate problemele psihologice pe care acum trebuie să le îndure”⁴⁸.

Pentru greșelile pe care le fac copiii, părinții trebuie să le ofere unele circumstanțe atenuante, odată ce la originea tuturor păcatelor se află ispita și instigarea din partea diavolului sau ale „neamțului”⁴⁹, cum îl numea Sfântul Porfirie pe cel rău. Lupta nu trebuie îndreptată împotriva copiilor, ci împotriva Satanei, care îi

⁴⁵ *Părintele Porfirie. Antologie...*, p. 310.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 324.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 325.

⁴⁸ Gheorghios S. Kroustalakis, *op. cit.*, pp. 119-120.

⁴⁹ *Părintele Porfirie. Antologie...*, p. 304.

atrage la păcate. Și în această situație soluția duhovnicească constă în vorbe puține și rugăciune multă pentru ei⁵⁰.

Este paradigmatică o situație în care Sfântul Porfirie, fiind vizitat de o tânără cu o ținută inadecvată, purtând o fustă „super-mini”, o primit-o și a sfătuit-o, cu multă bunătate și blândețe. Mai târziu, un ucenic al său, care fusese de față, relatează astfel această împrejurare: „Cu ani în urmă, pe când încă mai slujea la Policlinica din Atena, într-o zi, pe când mergea prin piața Omonia împreună cu două dintre fiicele duhovnicești, văzu venind din față o tânără cu înfățișare provocatoare, purtând o fustă mini, așa cum era moda. Îndată ce au văzut-o, Părintele Porfirie le întrebă:

– Ei, ce ziceți? Ce credeți? E de condamnat oare această fată?

– Nu, părinte, i-au răspuns fiicele sale duhovnicești, cunoscându-i convingerile.

– Bine faceți că nu o judecați, zise părintele. Să nu judecați oamenii după aspectul lor exterior. Această fată pe care o vedeți are un suflet minunat. Are un suflet foarte energic, iar ceea ce face acum, adică felul acesta de a provoca, se datorează puterii sufletului său. Gândiți-vă ce s-ar întâmpla dacă această fată L-ar cunoaște pe Hristos, dacă ar cunoaște tot ce știți voi. Cu siguranță ar ajunge foarte departe!”⁵¹.

Din această atitudine se desprinde un principiu general al îndrumării sau paternității spirituale pe care a exercitat-o, și anume faptul că el nu îndreptăța căderile și greșelile tinerilor, dar, ca un autentic avvă, arăta iubire față de cel păcătos, în speranța recuperării lui. Pe multe dintre aceste abateri „le caracteriza ca păcate trupești, dar, în același timp, îi atrăgea cu iubirea lui ca un magnet, vindecându-i, treptat, de păcatul cărnii. Această atitudine părintească a Bătrânului a fost deseori interpretată greșit, atât de puritanii conservatori, care se indignau, cât și de „progresiștii” iresponsabili, care se bucurau din același motiv: fiindcă, vezi Doamne, Părintele „îngăduie păcatele trupești”. Nici unii, nici ceilalți nu pricepeau că păcatul nu poate fi combătut prin osândirea plină de ură a păcătosului, nici prin condamnabila legalizare a căderii. Bătrânul combătea în mod eficient păcatul, iubindu-l pe păcătos

⁵⁰ *Ibidem*, p. 300.

⁵¹ Gheorghios S. Kroustalakis, *op. cit.*, p. 104.

și creând în conștiința acestuia responsabilitatea pentru căderile lui, precum și insuflându-i nădejdea în izbăvirea de ele întru Hristos, prin pocăință, iertare și viață sfântă. Voia să „călăuzească sufletul spre viața cea nouă, nu să-l chinuie cu cea veche”⁵². În plus, judecățile lui Dumnezeu sunt diferite de cele ale oamenilor, iar pentru întoarcere și iertare nu este nevoie, spunea el, de ani, pentru că „pocăința este ca fulgerul”⁵³.

Întâlnim în scrierile Sfântului Porfirie și numeroase referiri la arta pedagogică și rolul educatorilor în formarea personalității, odată ce, alături de părinți, aceștia pot avea o contribuție esențială în ceea ce privește devenirea umană.

Educarea copiilor este o vocație la baza căreia trebuie să se afle iubirea și jertfa. Când întrunește aceste calități, ea oferă pedagogilor bucurie și împlinire, iar copiilor progres și folos. Ca și în cazul părinților, Sfântul Porfirie le recomandă și educatorilor să cultive nu iubirea omenească, ci iubirea întru rugăciune, iubirea în Hristos⁵⁴. Educatorii trebuie să se roage pentru elevii lor, ca harul lui Dumnezeu să-i adumbrească și să îi călăuzească și, mai ales, să încerce să îi învețe ei înșiși, prin pilda de sfințenie a vieții lor⁵⁵.

În mod practic, Sfântul Părinte le oferă următorul scenariu didactic, ce poate constitui un prilej de inspirație, cel puțin pentru profesorii de Religie de astăzi: „Copiilor să nu le spuneți multe despre Hristos, despre Dumnezeu, ci să vă rugați lui Dumnezeu pentru copii. Cuvintele lovesc în urechi, în vreme ce rugăciunea merge la inimă. Ascultați un secret. În prima zi, când veți intra în

⁵² *Părintele Porfirie. Antologie...*, p. 313.

⁵³ *Ibidem*, p. 165.

⁵⁴ „Să răspundeți la iubirea copiilor cu discernământ. Astfel, dacă vă iubesc, veți putea să-i călăuziți aproape de Hristos. Veți deveni voi mijlocul. Iubirea voastră să fie adevărată. Să nu-i iubiți omenește, precum fac de obicei părinții; nu-i ajută asta. *Iubire întru rugăciune, iubire în Hristos*. Aceasta, într-adevăr, folosește. Să vă rugați pentru fiecare copil pe care îl vedeți, iar Dumnezeu va trimite harul Său și-l va uni cu El. Înainte de a intra în clasă, și mai ales în clasele mai dificile, să spuneți rugăciunea „Doamne, iisuse...”. Intrând, să îmbrățișați cu privirea pe toți copiii, să vă rugați și apoi să vorbiți, dăruindu-vă întregul vostru sine. Făcând această jertfă în Hristos, vă veți bucura. Astfel vă veți sfinți și voi, și copiii. Veți trăi în iubirea lui Hristos și în Biserică, fiindcă veți deveni buni în lucrarea voastră”. Cf. *Ne vorbește Părintele Porfirie...*, pp. 338-339.

⁵⁵ *Ibidem*, p. 338.

clasă, să nu le țineți lecții. Să le vorbiți frumos. Cuvânt cu cuvânt. Să vă purtați cu iubire față de copii. La început, să nu le vorbiți deloc despre Dumnezeu, nici despre suflet. Aceasta altădată, mai târziu. Însă în ziua în care le veți vorbi despre Dumnezeu, îi veți pregăti bine și să le spuneți:

– Există o temă despre care mulți se îndoiesc. Este vorba despre *Dumnezeu*. Ce părere aveți?

Apoi discuție, într-altă zi, despre tema *suflet*.

– Există suflet?

Apoi să vorbiți despre rău din perspectivă filosofică. Să le spuneți că avem două feluri de sine: cel bun și cel rău. Trebuie să-l cultivăm pe cel bun. Acesta tinde spre sporire, bunătate, iubire. Pe el trebuie să-l deșteptăm, ca să devenim oameni buni în societate. Să vă amintiți de acel „Suflete al meu, suflete al meu, scoală, pentru ce dormi?”. Dar să nu le spuneți așa, ci cu cuvinte, cam așa: „Copii, să fiți treji pentru studiu, pentru bine, pentru frumos. Numai iubirea le face pe toate frumoase și viața noastră se umple și dobândește sens. Sinele cel rău ne trage către lenevie și nepăsare. Dar aceasta ne face viața searbădă, fără sens și frumusețe”⁵⁶.

Așa procedând și săvârșindu-și opera cu vocație, credință și iubire, educatorii, învățătorii și profesorii creștini vor primi răsplată din partea lui Dumnezeu – iertarea păcatelor și sfințirea vieții sau mântuirea.

Concluzii

Din toate aceste considerații ale Sfântului Porfirie privind educația copiilor putem distinge câteva idei fundamentale. În primul rând, ea este o responsabilitate esențială a părinților, de care depinde, pe de o parte, împlinirea lor, iar, pe de altă parte, mântuirea copiilor. Ea este însuși sensul vieții părinților, pentru că, spune Sfântul Părinte, „părinții care au eșuat în educarea copiilor lor sunt socotiți, de obicei, ratați în toate”⁵⁷.

Educația începe încă din pântecul mamei, relația dintre părinți și atmosfera dintre ei, în familie, având un rol deosebit. Ea

⁵⁶ *Ibidem*, pp. 339-340.

⁵⁷ *Părintele Porfirie. Antologie...*, p. 322.

trebuie continuată, apoi, de la cea mai fragedă vârstă, când sufletul copilului este ca un „aluat”, ușor de modelat. Rolul mamei, rugăciunea și sfințenia ei au capacitatea de a îndupleca pe Dumnezeu și de a influența decisiv viața copiilor. Adevărata educație se desfășoară în duhul libertății și al responsabilității, cu „iubire întru rugăciune”⁵⁸. La reușita educației concură educatorii și pedagogii, care trebuie să-și înțeleagă vocația, continuând lucrarea începută de părinți, în familie. Și aceștia trebuie să fie exemple de dragoste și de răbdare, de rugăciune, sfințenie și iubire jertfelnică.

Atunci când toate aceste trăsături și calități vor fi întrunite, opera de educație va atrage asupra copiilor binecuvântarea părinților, aprecierea profesorilor și harul dumnezeiesc, ducând la mântuirea generală: părinți și copii, educatori și educați.

⁵⁸ *Ibidem*, p. 338.